

Майя Іванова,

наук. співроб.,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського;

Юрій Іванов,

канд. юрид. наук, проф.,

Національна академія внутрішніх справ,

Україна, Київ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК

Статтю присвячено аналітичному огляду стану розвитку правового регулювання суспільних відносин у сфері охорони інтелектуальної власності в діяльності бібліотек. Здійснюється аналіз нормативно-правових актів з права інтелектуальної власності, що стосуються діяльності бібліотек. Наголошується на важливості дотримання бібліотеками законодавства у сфері права інтелектуальної власності. Зазначається, що бібліотечно-інформаційні ресурси переважно виступають об'єктами авторського права.

Ключові слова: право інтелектуальної власності, авторське право, інформаційне суспільство, бібліотека, соціальні комунікації.

Результати інтелектуальної діяльності істотно впливають на процес соціально-економічного розвитку будь-якої країни. Підвищення добробуту людства дедалі більше залежить від здатності отримувати нові знання та застосовувати їх на основі наявного досвіду. У контексті розвитку бібліотечної справи питання, пов'язані з правом інтелектуальної власності, актуальні як з позицій забезпечення доступу до документованих результатів інтелектуальної діяльності людини, так і в контексті формування відповідних компетентностей бібліотечних працівників.

Академік НАН України О. Онищенко та член-кореспондент НАН України Л. Дубровіна зазначають, що на Національну бібліотеку України ім. В. І. Вернадського її засновники поклали завдання не тільки опікуватися збиранням, збереженням і використанням у науковій, культурній, освітній діяльності інтелектуальної спадщини українського народу та духовних надбань людства, а й розв'язувати проблеми кадрового забезпечення бібліотечної та архівної галузі фахівцями вищої кваліфікації [1].

Таким чином, підготовка кваліфікованих кадрів у бібліотечній сфері неможлива без знання законодавства, зокрема з питань права інтелектуальної власності.

Підвищення ефективності використання та доступності інформаційних ресурсів, накопичених у бібліотеках України, забезпечення до них доступу читачів, у тому числі з використанням мережі Інтернет, прискорення інтеграції України у світовий інформаційний простір, а також створення належних умов для роботи працівників бібліотек з використанням сучасних інформаційних технологій повинно відбуватись відповідно до вимог як національного, так і міжнародного законодавства у сфері права інтелектуальної власності.

У ст. 41 Конституції України проголошується, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Стаття 54 Конституції України гарантує громадянам свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що відповідно до вимог Основного закону України Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, з метою впровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу України на провідні позиції у світі передбачено проведення реформи захисту права інтелектуальної власності. Концепція реформування державної системи правової охорони права інтелектуальної власності в Україні, яку було схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р., передбачає можливість забезпечити впровадження ефективного механізму захисту прав інтелектуальної власності; створення умов для розбудови національної інноваційної системи тощо [2].

Аналіз наукових публікацій показує, що право інтелектуальної власності в бібліотечній сфері набуває дедалі більшої актуальності. Окремих питань права інтелектуальної власності в діяльності бібліотек у своїх наукових працях торкалися Ю. Артемов, О. Бойкова, Г. Гуцол, Т. Кривошия, С. Кругових, П. Макаренко та ін. Але вказані вчені

торкались тільки окремих аспектів законодавства з цієї тематики. Тому є потреба в комплексному висвітленні нормативно-правових актів у галузі права інтелектуальної власності в бібліотечній діяльності.

Мета статті полягає у проведенні дослідження нормативно-правових актів, зокрема законів України, які стосуються питань права інтелектуальної власності в діяльності бібліотек.

Захист права інтелектуальної власності регулюється нормами як національного законодавства, так і міжнародно-правовими актами. Відповідно до положень ст. 9 Конституції України міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Укладення міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до Конституції України. Це положення передбачене також у Законі України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906–IV [3], де закріплюється, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства. Міжнародно-правові акти у сфері охорони права інтелектуальної власності в діяльності бібліотек ставали предметом нашого дослідження [4].

Статус бібліотек, правові та організаційні засади діяльності бібліотек і бібліотечної справи в Україні визначені в Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27 січня 1995 р. № 32/95-ВР [5]. Цей Закон гарантує право на вільний доступ до інформації, знань, залучення до цінностей національної та світової культури, науки й освіти, що зберігаються в бібліотеках. Законом закріплюється, що бібліотечні ресурси – це упорядковані бібліотечні фонди документів на різних носіях інформації, бази даних, мережні інформаційні ресурси, довідково-пошуковий апарат, матеріально-технічні засоби опрацювання, зберігання та передачі інформації. Відповідно до ст. 20 Закону бібліотека має право на захист створених нею баз даних, інших об'єктів інтелектуальної власності бібліотеки згідно із законодавством.

Поняття права інтелектуальної власності розкривається в ч. 1 ст. 418 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), відповідно до якої це – право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений ЦК України та іншим законом. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається ЦК України та іншим законом.

Право інтелектуальної власності виступає підгалуззю цивільного права та регулюється книгою четвертою ЦК України «Право інтелектуальної власності». Поняття інтелектуальної власності вперше введено Стокгольмською конвенцією 1967 р., яка заснувала Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ) [6].

Відповідно до ст. 420 ЦК України до об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці.

Не існує чіткої класифікації об'єктів інтелектуальної власності ні в законодавстві, що регулює охорону права інтелектуальної власності, ні в науці. У науковій літературі об'єкти права інтелектуальної власності як правило, поділяють на: 1) авторське право та суміжні права; 2) патентне право; 3) інститут правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, їхніх товарів та послуг; 4) нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності [7].

Бібліотечно-інформаційні ресурси переважно становлять об'єкти авторського права, якими є: літературні та художні твори (романи, поеми, статті та інші письмові твори); лекції, промови, проповіді та інші усні твори; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори; музичні твори (з текстом або без тексту); аудіовізуальні твори; твори живопису, архітектури, скульптури та графіки; фотографічні твори; твори ужиткового мистецтва; ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки; переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів; збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їхніх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їхніх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності; інші твори (ст. 433 ЦК України).

Охорону особистих немайнових прав та майнових прав авторів і їхніх правонаступників, пов'язаних із створенням та використанням творів науки, літератури й мистецтва, крім ЦК України, передбачено Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р.

№ 3792-ХІІ у редакції Закону України від 11 липня 2001 р. У ст. 2 цього Закону вказується, що законодавство України про авторське право й суміжні права базується на Конституції України та складається з відповідних норм Цивільного кодексу України, цього Закону, законів України, «Про кінематографію», «Про телебачення і радіомовлення», «Про видавничу справу», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм» та інших законів України, що охороняють особисті немайнові права та майнові права суб'єктів авторського права й суміжних прав.

Закон України «Про обов'язковий примірник документів» від 9 квітня 1999 р. № 595-ХІV [8] визначає правові засади функціонування системи обов'язкового примірника документів та регулює інформаційні відносини, пов'язані з поповненням національного інформаційного фонду України. Статтею 6 Закону визначаються види обов'язкового примірника документів, якими формуються бібліотеки та які можуть виступати об'єктами права інтелектуальної власності. До таких примірників належать: видання текстові, нотні, картографічні, образотворчі; видання електронні; аудіопродукція та інші документи для сліпих; аудіо-, візуальна, аудіовізуальна продукція (кіно-, відео-, фото-, фонодокументи); нормативно-правові акти у сфері стандартизації, метрології та сертифікації; патентні документи. Згідно зі ст. 8 Закону виробники документів доставляють всі або окремі за їхнім профілем чи/та видом: 1) обов'язковий безоплатний примірник видань – Книжковій палаті України, національним, у тому числі спеціалізованим, всеукраїнським бібліотекам; 2) обов'язковий безоплатний примірник видань, що виготовляються (у тому числі публікуються) на відповідній території, – універсальним бібліотекам (АРК та обласним); 3) обов'язковий безоплатний примірник патентних документів – всеукраїнським галузевим бібліотекам; 4) обов'язковий безоплатний примірник аудіо-, візуальної, аудіовізуальної продукції: національним, у тому числі спеціалізованим, всеукраїнським бібліотекам – аудіопродукція довідкового, навчального, науково-просвітницького, виробничо-професійного, розважального характеру; універсальним бібліотекам (АРК та обласним) – аудіопродукція краєзнавчого характеру, виготовлена на відповідній території; 5) обов'язковий безоплатний примірник нормативно-правових актів у сфері стандартизації, метрології та сертифікації – Книжковій палаті України, всеукраїнським бібліотекам; 6) обов'язковий безоплатний примірник видань (у тому числі електронний варіант у відповідному форматі, що підлягає конвертуванню у спеціальний цифровий формат для сліпих,

осіб з порушеннями зору та осіб з дислексією), аудіопродукції, аудіовізуального твору з аудіодискрипцією та інших документів для сліпих – центральній бібліотеці Українського товариства сліпих; 7) обов'язковий безоплатний примірник малотиражних документів (до 100 примірників) – Книжковій палаті України та національним бібліотекам; 8) два обов'язкові безоплатні примірники виготовлених дисків для лазерних систем зчитування із записом на них інформації – центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності; 9) обов'язковий безоплатний примірник нормативно-правових актів, довідкових, енциклопедичних, історичних та наукових видань у сфері правознавства – Конституційному Суду України.

Наказом Міністерства культури і туризму України «Про затвердження Інструкції з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах» від 03.04.2007 р. № 22 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 23 травня 2007 р. за № 530/13797) затверджена Інструкція, яка регулює порядок обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах, який здійснюють уповноважені структурні підрозділи бібліотеки. В Інструкції конкретизовано, що бібліотечний фонд – це упорядковане зібрання документів, які зберігаються в бібліотеці. Об'єктами обліку бібліотечного фонду є: видання (книги, брошури; аркушеві видання, буклети, карткові видання, плакати, поштові картки; журнальні видання, газетні видання); аудіовізуальні документи [фотодокументи (для грамплатівок, компакт-дисків – диск; для магнітних фонограм – котушка, касета, бобіна)]; відеодокументи (касета або диск); кінодокументи (для кінофільмів – бобіна; для діафільмів – рулон); фотодокументи (кадр); документи на мікроформах; електронні видання (примірником електронних видань є оптичний диск) [9].

Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24 грудня 1993 р. № 3814-ХІІ регулює відносини, пов'язані із формуванням, обліком, зберіганням і використанням Національного архівного фонду, та інші основні питання архівної справи. Статтею 23 Закону визначено, що систему архівних установ України становлять, зокрема, архівні підрозділи державних наукових установ та бібліотек. Ознаки об'єкта права інтелектуальної власності може мати архівний документ, під яким розуміють документ незалежно від його виду, виду матеріального носія інформації, місця, часу створення і місця зберігання та форми власності на нього, що припинив виконувати функції, для яких був створений, але зберігається або підлягає зберіганню з огляду на значущість для особи, суспільства чи держави або цінність для власника також як об'єкт рухомого майна [10].

Закон України «Про видавничу справу» від 5 червня 1997 р. № 318/97-ВР визначає загальні засади видавничої справи, регулює порядок організації та провадження видавничої діяльності, виготовлення та розповсюдження видавничої продукції, умови взаємовідносин і функціонування суб'єктів видавничої справи. Відповідно до Конституції України цей Закон покликаний сприяти національно-культурному розвитку українського народу, громадян України всіх національностей, утвердженню їхньої духовності та моралі, доступу членів суспільства до загальнолюдських цінностей, захисту прав та інтересів авторів, видавців, виготовлювачів, розповсюджувачів і споживачів видавничої продукції. У ч. 2 ст. 5 Закону закріплюється, що державна політика у видавничій справі спрямовується, зокрема, на наповнення україномовними виданнями фондів бібліотек, забезпечення потреб навчальних і наукових закладів, підприємств, установ і організацій необхідними виданнями державною мовою. Тираж видавничої продукції, випущеної за державним замовленням, безоплатно передається відповідно до розподілу, що здійснюється державним замовником з попереднім вивченням потреби, для поповнення фондів публічних та спеціальних бібліотек державної і комунальної форми власності, для посольств та українських громад за кордоном, громадських організацій, національних культурних товариств, органам державної влади і використовується для задоволення загальнодержавних та суспільних потреб. При цьому, згідно зі ст. 20 Закону, права та обов'язки видавця у відносинах з особами, яким належать права на інші об'єкти права інтелектуальної власності, визначаються законодавством України з питань інтелектуальної власності [11].

Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015 затверджено Національну стратегію у сфері прав людини, у якій передбачено розділ щодо забезпечення свободи думки та слова, вираження поглядів і переконань, доступу до інформації [12]. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р, визначає мету, базові принципи, стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні. У Стратегії наголошується, що в нашій державі сформовано основні правові засади побудови інформаційного суспільства шляхом прийняття ряду нормативно-правових актів, які, зокрема, регулюють суспільні відносини у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства, створення інформаційних електронних ресурсів, захисту прав інтелектуальної власності на такі ресурси, гарантій та механізму

доступу до публічної інформації, електронного документообігу, інформаційної безпеки тощо [13]. В інформаційному суспільстві акценти дедалі більше перемищуються з виробництва у сферу інтелектуальної, творчої діяльності. Інформатизація суспільства передбачає правомірність використання інтелектуальних надбань людства. Забезпечення належної охорони прав інтелектуальної власності є однією з найважливіших умов успішного розвитку інформаційного суспільства [14, с. 441].

Відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації регулюються Законом України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ. Відповідно до цього Закону інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді; під інформаційною продукцією розуміють матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення потреб суб'єктів інформаційних відносин. Інформаційна продукція є об'єктом цивільно-правових відносин, що регулюються цивільним законодавством України [15].

Доктор наук Т. Гранчак, вважає, що в умовах інформаційного перенасичення сучасного світу дедалі більше актуалізується питання ефективного управління інформацією, перетворення її на знансвий ресурс, використання якого дає змогу на якісно новому рівні вирішувати будь-які завдання суспільного розвитку. Бібліотеки мають тисячолітній досвід функціонування як середовища збереження, циркуляції та вироблення документованої наукової інформації, яка є відображенням результату інтелектуальної діяльності людини і, зокрема, академічного знання [16].

Закон України «Про науково-технічну інформацію» від 23 червня 1993 р. № 3322-ХІІ визначає основи державної політики в галузі науково-технічної інформації, порядок її формування і реалізації в інтересах науково-технічного, економічного й соціального прогресу країни. Відповідно до Закону інформація може бути науково-технічною, під якою розуміють будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Згідно зі ст. 2 Закону об'єктом відносин у сфері науково-технічної інформації є вітчизняна й зарубіжна науково-технічна інформація. Науково-технічна інформація охоплює отримані в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської

діяльності результати, зафіксовані у формі, яка забезпечує їх відтворення, використання й поширення. Науково-технічна інформація є суспільним надбанням, необхідною умовою продуктивної інтелектуальної діяльності, зокрема наукової і технічної творчості. Науково-технічна інформація, що є продуктом інтелектуальної творчої праці, становить об'єкт права інтелектуальної власності, а відносини щодо її придбання, зберігання, переробки, використання і поширення регулюються чинним законодавством. Статтею 10 Закону визначається, що сукупність довідково-інформаційних фондів з необхідним довідково-пошуковим апаратом і відповідними технічними засобами зберігання, обробки й передачі, які є у володінні, розпорядженні, користуванні державних органів і служб науково-технічної інформації, наукових та науково-технічних бібліотек, комерційних центрів, підприємств, установ і організацій, становлять інформаційні ресурси національної системи науково-технічної інформації. Органи та служби науково-технічної інформації, яким передається така інформація, гарантують захист прав інтелектуальної власності, додержання комерційної таємниці, захист законних інтересів юридичних та фізичних осіб-творців інформації про науково-технічні досягнення [17].

У Преамбулі до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII зазначається, що цей Закон визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування та розвитку у сфері наукової і науково-технічної діяльності, створює умови для провадження наукової й науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства та держави в технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу і влади. Рівень розвитку науки й техніки є визначальним чинником прогресу суспільства, підвищення добробуту громадян, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової та науково-технічної діяльності, забезпечення використання досягнень вітчизняної і світової науки й техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб. У ст. 1 Закону розкривається поняття наукової діяльності, під якою розуміють інтелектуальну творчу діяльність, спрямовану на одержання нових знань та/або пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження [18]. Результати наукової діяльності оформлюються

в матеріальну форму й можуть ставати об'єктами права інтелектуальної власності та, відповідно, складовими бібліотечних фондів.

У Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» згадується про цінності національної та світової культури, науки та освіти, що зберігаються в бібліотеках. Тому необхідно вказати на Закон України «Про культуру» від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI, який визначає правові засади діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані із створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, і спрямований на забезпечення доступу до них. У ст. 2 Закону встановлюється, що законодавство України про культуру регулює: 1) діяльність у сфері: художньої літератури, кінематографії, театрального, музичного, хореографічного, пластичного, образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, архітектури, фотомистецтва, дизайну; нематеріальної культурної спадщини, у тому числі народної культури (фольклор, традиції, звичаї й обряди, діалекти та говірки, народні художні промисли й ремесла, історична топоніміка тощо); охорони національного культурного надбання, у тому числі культурної спадщини; музейної справи, колекціонування; архівної справи; бібліотечної справи; книговидання, створення видавничої продукції, її розповсюдження і використання; створення й розповсюдження фонограмної та аудіовізуальної продукції; 2) іншу діяльність, основною метою якої є створення, збереження, розповсюдження і використання культурних цінностей, культурної спадщини та культурних благ. Законодавство України про культуру має на меті: забезпечення реалізації і захист конституційних прав громадян України у сфері культури – створення правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них; збереження і примноження національного культурного надбання; врегулювання відносин суб'єктів діяльності у сфері культури щодо інтелектуальної власності у сфері культури, забезпечення реалізації та захист авторського права й суміжних прав [19].

Відповідно до Концепції Національної програми інформатизації, схваленої Законом України від 4 лютого 1998 р. № 75/98-ВР, передбачається інформатизація освіти, яка спрямовуватиметься на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та тестування, що дасть можливість розв'язувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог. На автоматизовані

бібліотеки, у свою чергу, покладається завдання щодо збереження інформації про пам'ятки матеріальної та духовної культури, архівні документи, забезпечення швидкого доступу до вітчизняних і світових досягнень культури [20]. Згідно з Основними засадами розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки, затвердженими законом України від 9 січня 2007 р. № 537-V, загальнодоступна інформаційна інфраструктура держави формується шляхом створення в електронній формі архівних, бібліотечних, музейних фондів та інших фондів закладів культури, формування відповідних інформаційно-бібліотечних та інформаційно-пошукових систем з історії, культури, народної творчості, сучасного мистецтва України тощо. Повсюдний доступ до телекомунікаційних послуг та інформаційних ресурсів передбачає: створення необхідної технічної і технологічної інфраструктури, електронних інформаційних ресурсів в архівах, бібліотеках та музеях, науково-дослідних установах з визначенням вимоги щодо обов'язкового зберігання у єдиному електронному форматі результатів наукової діяльності та забезпечення вільного доступу до результатів наукових досліджень [21].

Метою Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI», затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. № 956, є підвищення ефективності використання і забезпечення доступу до документів, які зберігаються у бібліотечних, архівних та музейних фондах, шляхом створення єдиної інформаційної бібліотечної системи. Виконання Програми дасть змогу підвищити рівень інформаційної культури населення та ввести в науковий обіг унікальні документи, що становлять історичну й культурну цінність не тільки для України, а й для світової спільноти. Програмою передбачається проведення наукових досліджень щодо удосконалення інтелектуальних технологій пошуку та обробки електронних інформаційних ресурсів [22].

В. Горовий вказує, що, забезпечуючи діяльність науки, бібліотечна система сприяє формуванню інформаційного середовища, яке, у свою чергу, впливає на організацію науки, проведення наукових досліджень, підготовку наукових кадрів, включення результатів наукових розробок у систему наукових комунікацій через формування ресурсно-інформаційної інтелектуальної бази науково-дослідних робіт та організацію системи доступу до інформаційних ресурсів [23, с. 41–42].

У 2011 р. автори колективної монографії акцентували увагу на тому, що захист права інтелектуальної власності залишається критично важливим для розвитку України, що механізми правозастосування

й загальна культура дотримання права інтелектуальної власності залишаються поки що на недостатньому рівні [24, с. 72–73]. У 2018 р. ця теза залишається актуальною.

Ми вважаємо, що з кожним роком значення права інтелектуальної власності зростає, тому необхідне посилення її правової охорони. Інтелектуальне надбання стає одним з основних продуктів суспільства, воно має бути якісним, оперативним і відповідати потребам розвитку цього суспільства. Акумулявати вказані знання покликані бібліотеки. При формуванні бібліотечно-інформаційних ресурсів працівники бібліотек мають бути ознайомлені із законодавством із права інтелектуальної власності та дотримуватися цих норм у своїй професійній діяльності. На сьогодні інтелектуальні цінності, як і науково-технічна продукція на рівні з майном, цінними паперами, відповідно до ст. 4 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 4218-VI, визнаються об'єктами інвестиційної діяльності [25]. Остання обставина особливо важлива для України, яка обрала інноваційний шлях розвитку економіки, підґрунтям якого є право інтелектуальної власності.

Список використаних джерел

1. *Онищенко О.* Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського як центр підготовки кадрів вищої кваліфікації та розвитку нових наукових напрямів у бібліотечній та архівній галузі в Україні (1993–2018). 1. Становлення та розвиток системи підготовки кадрів вищої кваліфікації в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського у 1993–2010 рр. / О. Онищенко, Л. Дубровіна // Бібл. вісн. – 2018. – № 2. – С. 48–58.
2. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 № 402-р // Офіц. вісн. України. – 2016 р. – № 44. – С. 48. – Ст. 1625.
3. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.
4. *Іванова М.* Міжнародно-правові акти у сфері охорони права інтелектуальної власності як частина національного законодавства в діяльності бібліотек / М. Іванова, Ю. Іванов // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2017. – Вип. 48. – С. 171–183.
5. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27 січ. 1995 р. № 32/95-ВР // Відом. Верховної Ради України. – 1995. – № 7. – Ст. 45.
6. *Іванова М. В.* Загальні положення про право інтелектуальної

власності // Цивільне право України : навч. посіб. у 2 т. / Ю. Ф. Іванов, О. В. Куриліна, М. В. Іванова – Київ : ФОП Маслаков, 2018. – Т. 1 – 344 с.

7. *Іванова М.* «Право інтелектуальної власності» як важлива категорія в діяльності сучасних бібліотек / М. Іванова // Вісн. Книжк. палати. – 2017. – № 10. – С. 18–23.

8. Про обов'язковий примірник документів : Закон України від 9 квіт. 1999 р. № 595-XIV // Відом. Верховної Ради України. – 1999. – № 22–23. – Ст. 199.

9. Про затвердження Інструкції з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах : Наказ Міністерства культури і туризму України від 03.04.2007 № 22 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 23 трав. 2007 р. за № 530/13797) // Офіц. вісн. України. – 2007. – № 38. – С. 157. – Ст. 1534.

10. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України від 24 груд. 1993 р. № 3814-XII // Відом. Верховної Ради України. – 1994. – № 15. – Ст. 86.

11. Про видавничу справу : Закон України від 5 черв. 1997 р. № 318/97-ВР // Відом. Верховної Ради України. – 1997. – № 32. – Ст. 206.

12. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини : Указ Президента України від 25 серп. 2015 р. № 501/2015 // Офіц. вісн. України. – 2015. – № 69. – С. 12. – Ст. 2257.

13. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 трав. 2013 р. № 386-р // Офіц. вісн. України. – 2013. – № 44. – Ст. 1581.

14. *Іванова М.* Електронні інформаційні ресурси конституційно-правової тематики у фондах НЮБ НБУВ / М. Іванова // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2015. – Вип. 41. – С. 441–454.

15. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII // Відом. Верховної Ради України. – 1992 р. – № 48. – Ст. 650.

16. *Гранчак Т.* Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського як науково-інформаційний центр організації управління знаннями / Т. Гранчак // Бібл. вісн. – 2018. – № 2. – С. 3–10.

17. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 23 черв. 1993 р. № 3322-XII // Відом. Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – Ст. 345.

18. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листоп. 2015 р. № 848-VIII // Відом. Верховної Ради України. – 2016. – № 3. – Ст. 25.

19. Про культуру : Закон України від 14 груд. 2010 р. № 2778-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – Ст. 168.
20. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 4 лют. 1998 р. № 75/98-ВР // Відом. Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 182.
21. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 9 січ. 2007 р. № 537-V // Відом. Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
22. Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека-XXI» : Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серп. 2011 р. № 956 // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 71. – Ст. 2672.
23. *Горовий В. М.* Національні інформаційні процеси в умовах глобалізації : монографія / В. М. Горовий ; відп. ред. О. С. Онищенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2015. – 332 с.
24. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2011. – 154 с.
25. Про інвестиційну діяльність : Закону України від 18 верес. 1991 р. № 4218-VI // Відом. Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.

References

1. Onyshchenko, O., Dubrovina, L. (2018). Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho yak tsentr pidhotovky kadriv vyshchoi kvalifikatsii ta rozvytku novykh naukovykh napriamiv u bibliotechnii ta arkhivnii haluzi v Ukraini (1993–2018) 1. Stanovlennia ta rozvytok systemy pidhotovky kadriv vyshchoi kvalifikatsii v Natsionalnii bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho u 1993–2010 rr. [Vernadsky National Library Of Ukraine as the center for personnel training in higher qualification and development of new scientific directions in the library and archival sectors in Ukraine (1993–2018). 1. Becoming and the Development of a System for Personnel Training in Higher Qualification at the Vernadsky National Library of Ukraine in 1993–2010 Years]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Bulletin*, issue 2, pp. 48–58. Kyiv [in Ukrainian].
2. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: Розпорядження

Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.06.2016 № 402-r [On Approval of the Concept for the Reform of the State System of Legal Protection of Intellectual Property in Ukraine: Order Cabinet of Ministers of Ukraine from 01.06.2016 № 402-r]. (2016). *Ofitsiynyi Visnyk Ukrainy – Official Announcer of Ukraine*, 44, article 1625 [in Ukrainian].

3. Pro mizhnarodni dohovory Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 29.06.2004 № 1906–IV [About international treaties of Ukraine: Law of Ukraine from 29.06.2004 № 1906-IV]. (2004). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 50, article 540 [in Ukrainian].

4. Ivanova, M., Ivanov, Yu. (2017). Mizhnarodno-pravovi akty u sferi okhorony prava intelektualnoi vlasnosti yak chastyna natsionalnoho zakonodavstva v diialnosti bibliotek [International legal acts in the field of intellectual property rights protection as part of national legislation in the activity of libraries]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 48, pp. 171–183. Kyiv [in Ukrainian].

5. Pro biblioteki i bibliotечnu spravu: Zakon Ukrainy vid 27.01.1995 № 32/95-BP [About libraries and library business: Law of Ukraine from 27.01.1995 № 32/95-BP]. (1995). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 7, article 45 [in Ukrainian].

6. Ivanova, M. (2018) Zahalni polozhennia pro pravo intelektualnoi vlasnosti [General Provisions on Intellectual Property]. *Civil Law of Ukraine: Textbook*. (Vol. 1). Kyiv [in Ukrainian].

7. Ivanova, M. (2017). «Pravo intelektualnoi vlasnosti» yak vazhlyva katehoriia v diialnosti suchasnykh bibliotek [«Intellectual property right» as an important category in the activity of modern libraries]. *Visnyk Knyzhkovoї palaty – Bulletin of Book Chamber*, issue 10, pp. 18–23. Kyiv [in Ukrainian].

8. Pro oboviazkovyi prymirnyk dokumentiv: Zakon Ukrainy vid 09.04.1999 [About the mandatory copy of documents: Law of Ukraine from 09.04.1999]. (1999). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 22–23, article 199 [in Ukrainian].

9. Pro zatverdzhennia Instruksii z obliku dokumentiv, shcho znakhodiatsia v bibliotечnykh fondakh: Nakaz Ministerstva kultury i turyzmu Ukrainy vid 03.04.2007 № 22 [On approval of the Instruction on accounting for documents held in library funds: Order of the Ministry of Culture and Tourism of Ukraine from 03.04.2007 № 22]. (2007). *Ofitsiynyi Visnyk Ukrainy – Official Announcer of Ukraine*, 38, article 1534 [in Ukrainian].

10. Pro Natsionalnyi arkhivnyi fond ta arkhivni ustanovy: Zakon Ukrainy vid 24.12.1993 № 3814-XII [About the National Archival Fond and archival

institutions : Law of Ukraine from 24.12.1993 № 3814–XII]. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 15, article 86 [in Ukrainian].

11. Pro vydavnychu spravu: Zakon Ukrainy vid 05.06.1997 № 318/97 [About the publishing business: Law of Ukraine from 05.06.1997 № 318/97]. (1997). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 32, article 206 [in Ukrainian].

12. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi stratehii u sferi prav liudyny: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.08.2015 № 501/2015 [On Approval of the National Human Rights Strategy: Decree of the President of Ukraine from 25.08.2015 № 501/2015]. (2015). *Ofitsiyni Visnyk Ukrainy – Official Announcer of Ukraine*, 69, article 2257 [in Ukrainian].

13. Stratehiia rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15.05.2013 № 386–r [Strategy for the development of the information society in Ukraine: Order Cabinet of Ministers of Ukraine from May, 15 in 2013 № 386-r]. (2013). *Ofitsiyni Visnyk Ukrainy – Official Announcer of Ukraine*, 44, article 1581 [in Ukrainian].

14. Ivanova, M. (2015). Elektronni informatsiini resursy konstytutsiino-pravovoi tematyky u fondakh NIuB NBUV [Electronic information resources constitutional law topics in the National law library of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 41, pp. 441–454. Kyiv [in Ukrainian].

15. Pro informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 № 2657-XII [About information: Law of Ukraine from 02.10.1992 № 2657-XII]. (1992). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 48, article 650 [in Ukrainian].

16. Hbranchak, T. (2018). Natsionalna biblioteka Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho yak naukovo-informatsiinyi tsentr orhanizatsii upravlinnia znnanniamy [Vernadsky National Library of Ukraine as the scientific and information center of the organization of knowledge management]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Bulletin*, issue 2, pp. 3–10. Kiev [in Ukrainian].

17. Pro naukovu-tekhnichnu informatsiiu: Zakon Ukrainy vid 23.06.1993 № 3322-XII [About scientific and technical information : Law of Ukraine from 23.06.1993 № 3322-XII]. (1993). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 33, article 345 [in Ukrainian].

18. Pro naukovu i naukovu-tekhnichnu diialnist: Zakon Ukrainy vid 26.11.2015 № 848-VIII [About scientific and scientific and technical activity:

Law of Ukraine from 26.11.2015 № 848-VIII]. (2016). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 3, article 25 [in Ukrainian].

19. Pro kulturu: Zakon Ukrainy vid 01.12.2010 № 2778-VI [About culture: Law of Ukraine from 01.12.2010 № 2778-VI]. (2011). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 24, article 168 [in Ukrainian].

20. Pro Kontseptsiuu Natsionalnoi prohramy informatyzatsii: Zakon Ukrainy vid 04.02.1998 № 75/98-BP [About the Concept of the National Program of Informatization: Law of Ukraine from 04.02.1998 № 75/98-BP]. (1998). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 27–28, article 182 [in Ukrainian].

21. Pro Osnovni zasady rozvytku informatsiinoho suspilstva v Ukraini na 2007–2015 roky: Zakon Ukrainy vid 09.01.2007 № 537-V [About Basic principles of development of informative society in Ukraine on 2007–2015: Law of Ukraine from 09.01.2007 № 537-V]. (2007). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 12, article 102 [in Ukrainian].

22. Derzhavna tsilova natsionalno-kulturna prohrama stvorennia yedynoi informatsiinoi bibliotечноi systemy «Biblioteka-XXI»: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 17.08.2011 № 956 [State target national-cultural program for the creation of a unified library library system «Library-XXI»: Order Cabinet of Ministers of Ukraine from 17.08.2011 № 956]. (2011). *Ofitsiyni Visnyk Ukrainy – Official Announcer of Ukraine*, 71, article 2672 [in Ukrainian].

23. Horovyi, V. M. (2015). Natsionalni informatsiini protsesy v umovakh hlobalizatsii [National information processes in the conditions of globalization]. O. S. Onyshchenko (Ed). Kyiv [in Ukrainian].

24. Onyshchenko, O. S., Horovyi, V. M., Popyk, V. I. et al. (2011). Natsionalnyi informatsiynyi suverenitet u konteksti rozvytku novitnikh informatsiinykh tekhnolohii [National information sovereignty in the context of the development of the latest information technologies]. Kyiv [in Ukrainian].

25. Pro investytsiynu diialnist: Zakon Ukrainy vid 18.09.1991 № 4218-VI [About investment activity: Law of Ukraine from 18.09.1991 № 4218-VI]. (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Lists of Verkhovna Rada of Ukraine*, 47, article 646 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 03.06.2018.

Maya Ivanova,

Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine;

Yuri Ivanov,

Doctor of Philosophy (in Law), Professor,

National Academy of Internal Affairs,

Ukraine, Kyiv

Normative Legal Ensuring of Incorporeal Right in the Activity of Libraries

The article presents the analytical review of the state development of legal regulation of public relations in the field of intellectual property protection in the activity of libraries. This article deals with the analysis of normative legal acts of incorporeal right related to the activity of libraries. It is emphasized on the importance of complying with libraries of intellectual property legislation. It indicates that library and information resources are mainly appeared to be the objects of copyright.

Keywords: intellectual property rights, information society, library, social communications.